

(svetnik dr. Šlajmer). Dr. Ilesič je poročal o dosedanjem stanju znanstvenega dela in o nastanku in stanju akademij drugih narodov. Pokazal je, kako so se ponekod razvile akademije nekako organično iz raznih manjših znanstvenih društev, n. pr. francoska akademija znanosti, peterburška, poljska, rusinska), drugod pa po munificenci posameznih mož (n. pr. jugoslovanska, češka, mažarska). Pri nas je mogoča organizacija le iz društev. Posamezna društva so že doslej marsikaj storila (imajo glasila, izdajajo in podpirajo znanstvene publikacije, nekatera imajo knjižnice, v malem kakor akademije), a gmotno stanje ni ugodno in gojile so se tudi le bolj nekatere stroke (zgodovinska, pravna, kulturnoliterarna). Treba bi bilo torej vse delo nekako organizirati in obenem tudi zagotoviti trdnjšo gmotno podlago. Prof. dr. P. Grošelj pravi, da je vse znanstvo brez velike svetovne zveze efemerno; tudi narodni šovinisti morajo v znanstvu rabiti tuje jezike (nemški, francoski). V domačem jeziku so mogoče le „narodno-romantične“ vede (domača zgodovina itd.). V slovenščini si more on misliti le organ za „odpadke“, ki odleže pri znanstvenem delu (znanstvena dela sama bodo strokovnjaki tudi poslej objavljali v tujih jezikih), pa morda še zgolj informativen organ. Prof. dr. Gruden omenja, da je že na III. slov. katol. shodu dr. Mantuani sprožil idejo, naj bi se vsa naša znanstvena društva združila v zvezo, da bi tako osrednji odbor dajal vsemu znanstvenemu delu nekako iniciativo in direktivo. Dr. Ilesič misli, naj bi se torej izvršila organizacija v posebnem odseku „Slovenske Maticice“. Prof. dr. A. Ušeničnik poudarja, da bi moral biti osrednji odbor, ki bi vanj pošiljala društva svoje zastopnike, vsekako nad vsemi društvi in torej ne more biti odsek in del kakega društva. Temu mnenju se pridružita tudi dr. Žmavc in dr. Majaron. Ta je predlagal, naj se osnuje zveza slovenskih znanstvenih društev z osrednjim odborom, v katerega naj posamezna društva odpošiljajo svoje zastopnike. Prof. dr. Kovačič je v imenu „Zgodovinskega društva“ pritrdil tej zvezi. Predlog je bil sprejet, in dr. Majaronu se je naročilo, da sestavi kratka pravila.

0960

„Društvo hrvatskih srednješolskih profesorjev“ je začelo izdajati knjige, ki so namenjene zlasti srednješolskemu dijaštvu. Društvo ima dva odseka, beletristični in komentatorski, ki mu načelujeta profesorja M. Ogrizović in Boranić; prvi bo izdajal vsako leto dve do tri zbirke novejših pisateljev, domačih in tujih, medtem ko bo drugi oskrboval izdaje domačih in tujih klasikov. Prvi zvezek je že izšel in obsega „Hrvatske pripovedače“, štirinajst karakterističnih tipov novejših hrvatske književnosti. Razen življenjepisa in slike vsakega pisatelja prinaša knjiga tudi kratko oceno njegovih del ter dva ali tri najboljše vzorca izpod njegovega peresa. Namen društvu je torej podati mladini in širjemu občinstvu vse, kar je vzcvetelo lepega na polju domače in tuje, stare in nove književnosti.

0960

Simo Matavulj, najboljši srbski beletrist, je dne 4. marca naglo umrl v Beogradu. Porodil se je l. 1852. v Šibeniku. Na literarno polje je vstopil l. 1883. in od tega časa ni izpustil peresa iz rok. S. Matavulj je bil eden izmed najbolj plodovitih sodobnih srbskih beletristov. Prve njegove povesti in črtice iz primorskega in črnogorskega življenja se odlikujejo po krasnih opisih. V povesti „Novo orožje“ pelje Matavulj svoje čitatelje v Hercegovino in pripoveduje zanimivo dejstvo, kako se širi novo orožje — prosveta — v tem kraju starega junaštva. V zbirki „Iz primorskega življenja“, ki jo je izdala „Matica Hrvatska“ (1891) riše Matavulj svoj rojstni kraj —

Dalmacijo. Zelo lepe so tudi povesti „Sa Jadrana“, zlasti „Kraljica“ se odlikuje po svoji umetniški ceni. V Matavuljevih povestih, kakor piše dr. Šurmin v svoji „Povjesti književnosti“, srečava se realizem z romantiko. Matavulj je realist, črpa gradivo za svoje povesti iz življenja ali pod vplivom italške, francoske, ruske in nemške književnosti tvori svoje posebne izvirne proizvode. Enako ocenjuje Matavulja tudi kritik I. Hranilović, ki trdi, da je Matavuljeva povest „Vse je v krvi“ vznikla pod vplivom Ibsenove teorije o dednosti. Četudi je bil umrl zelo plodovit, vendar njegovi spisi niso dolgočasni, ker sujeti njegovih povesti so zelo raznovrstni. Matavulj je poleg samostojnih zbirk objavil veliko svojih proizvodov v raznih srbskih in hrvaških časopisih: „Otadžbina“, „Vijenac“, „Nova Zeta“, „Kolo“, „Delo“, „Brankovo Kolo“, „Letopis“ in dr.



GIMNAZIJSKA KAPELA V LJUBLJANI

„Iz ateljea srpskih umetnika.“ Srbsko „Delo, list za nauku, književnost i društveni život“, ki izhaja v Beogradu, je začelo letos z marčevo številko prinašati pod zgornjim naslovom vrsto esejev izpod peresa dr. Božidara Nikolajevića. Namen člankom je pokazati srbskemu občinstvu njegove umetnike od najstarejših do najmlajših pri delu v ateljeru. Ker so razstave tako redke, ima občinstvo malo priložnosti seznaniti se z delom in napredkom umetnikov in zato bodo ta poročila dobro došla umetnikom in umetnostizeljnimi ljudem. V prvem članku piše dr. Nikolajević o Stevi Todoroviću, nestorju srbskih umetnikov. Todorović je še edini umetnik iz Vukovega kroga, iz katerega je potekla vsa srbska književna kultura. Bil je drug Branka Radičevića, največjega srbskega pesnika, dasi nekoliko mlajši od njega, ter je pozneje postal učenec dunajske in monakovske slikarske šole. Čas njegovega umetniškega razvoja pada v dobo, ko

se je v sredi XIX. stoletja začelo slikarstvo od klasicizma nagibati polagoma romantiki. Todorovič je ostal zvest svoji mladosti in vse poznejše umetniške razvojne faze — koloristična in impresionistična — niso nanj nič vplivale. Najbolj ljubi romantiko — kot v mladih dneh — in ravno zdaj izdeluje veliko zgodovinsko sliko.

○1860

Prva bolgarska opera. Bolgari do sedaj niso imeli domače opere. Šele pred kratkim je mladi bolgarski skladatelj St. Stefanov komponiral prvo opero, toda na — nemški libretto, ki mu ga je zložil Ferd. Hellmutz pod naslovom „Der Zinnhusar“. Bolgari z veseljem pozdravljajo začetek svoje operne glasbe, a slišali opere še niso, ker se je prvič pela na nemškem odru v Pragi, kjer biva tudi skladatelj.

Oskar Iskender. V sofijski aleksandrovski bolnišnici je umrl 13. januarja O. Iskender; umrl je v največji revščini in kakor je omenil bolgarski „Den“, vsled stradanja, ker celo svoje življenje se je boril z lakoto. Oskar Iskender je bil doktor filozofije, publicist in urednik francoskih listov „La Bulgarie“ in „Le Messenger des Balcans“, ki jih je umrl izdajal v Sofiji. Iskender je bil rodom Armenec in se je odlikoval po svoji visoki izobrazbi. V svojih listih je zagovarjal korist Bolgarije s finim taktom in je veliko koristil bolgarski domovini.

„**Bolgarskoto književno društvo**“ v Sofiji se bode prihodnje leto ob priliki svoje štiridesetletnice proglasilo za bolgarsko akademijo. Društvo je bilo najprej ustanovljeno v Brajli l. 1869. Njegova prva naloga je bila širiti prosveto med bolgarskim narodom. Že pri ustanovitvi društva se je v ta namen nabralo 200.000 levov prispevkov. Od l. 1870. do 1876. je društvo izdajalo „Periodičesko Spisanie“. Predsednik društva je bil Marin Stefanovič Drinov. L. 1876. je društvo nehalo delovati, ali v l. 1878. je po prizadevanju naučnega ministrstva zopet začelo delovati in tri leta pozneje je preneslo svoj sedež iz Brajle v Sofijo, stolno mesto svobodne Bolgarije. L. 1899. je društvo spremenilo svoja pravila, in od tega časa ga je že tujina smatrala za akademični zavod bolgarski. Društvo izdaja vsak drugi mesec obširno knjigo „Periodičesko Spisanie“ in razen tega „Sbornik za narodni umstvenija, nauka i knjižnina“, dalje „Biblioteko“ in „Letopis“.

Fr. Št.

○1860

Zgodovino češkega slovstva za Nemce sta priredila J. Jakubec in A. Novák. Delo je izšlo v Lipskem v zbirki slik iz vzhodno-evropskih slovstev. Češka kritika je z delom zelo nezadovoljna ter poudarja, da bi morali Čehi vsaj v delih, ki so namenjena tujcem, skrbeti z vestno in nepristransko kritiko za ugled češkega slovstva, če že doma, med seboj večkrat pozabljajo na kritično objektivnost.

○1860

Stanislaw Wyspiański. Pred nedavnim je v Krakovu umrl poljski umetnik in pesnik St. Wyspiański. Umrl je bil umetniška individualiteta, da ga ni mogoče primeriti k nobenemu pesniku ali umetniku. Wyspiański, ki se je porodil l. 1869., je bil pravo dete Krakova. Po telesnem očetu, ki je bil kipar, je mladi Stanislaw podedoval fin čut za lepoto in od svojega duhovnega očeta Matejka, slavnega poljskega umetnika, je spojil ljubezen do umetnosti. Ko je Wyspiański dovršil gimnazijo, se je dal vpisati na filozofični oddelek krakovske univerze in obenem na akademijo umetnosti: Na univerzi ga je najbolj zanimala poljska književnost in zgodovina umetnosti. V akademiji je bil najboljši učenec Matejkov.

Ko je dovršil študije v Krakovu, je odšel v Pariz, kjer je v štirih letih proučil vse slikarje in kiparje od japonskih adeptov do angleških preraphaelitov. Potem se je vrnil v domovino in je ostal za vselej v Krakovu. Od kiparstva je prešel k slikarstvu in od slikarstva k dramatičnemu pesništvu. Kot slikar portretov in slik iz sveta pariškega proletarijata in polihromije v frančiškanski cerkvi krakovski je Wyspiański povzročil pravi prevrat v slikarski umetnosti. V pesništvu predstavlja Wyspiański dve glavni smeri. Na eni strani se je vglobil v svet grških tragikov, ki ga je pretvoril z očmi modernistične duše, na drugi strani se kaže filozofija zgodovine poljskega naroda. Izmed dram Wyspiaškega imenujemo: „Lelewela“, „Warszawianka“, „Wyzwolenie“, „Boleslaw Smialy“, „Kazimierz Wielki“, „Legion“. Najbolj popularen je Wyspiański postal vsled svoje drame „Wesele“. Od dobe Sienkiewiczzeve „Trilogije“ ni nobena drama tako pretresla poljskega občinstva kakor „Wesele“. V zadnjih letih je bil Wyspiański najbolj popularna oseba v Krakovu. Ni bilo nobenega umetniškega podjetja niti duševnega dela, pri katerem ne bi bil umrl naprošen za sodravnika.

○1860

Usoda litevskega pesnika. V Zakopanem je umrl nadarjeni 28 letni litevski pesnik in novelist Jan Bielinnas. V svojem življenju je trpel revščino, celo lakoto, dobil je sušico in zgodaj umrl, kakor že več litevskih pisateljev in umetnikov. J. Bielinnas se je porodil iz precej premožnih staršev, a ker ni po volji svojih staršev vstopil v duhovno semenišče, so mu odtegnili starši vso podporo. Študiral je na dorpatskem vseučilišču, odkoder je bil izgnan radi „neblagonadložnosti“ v času dijaških nemirov. Nekaj časa je bival na Litvi in potem je šel studirat filozofijo v Curih. Slabe gmotne razmere in vlažno podnebje curiško je pospešilo njegovo bolezen (sušico), ki jo je dobil v času gimnazijskega stradanja. Zdravil se je na Krimu in v Zakopanem. Ali bilo je že prepozno. Svoje prve literarne proizvode je pisal z agitacijskim namenom. Pozneje je opazoval sebe in svoje bližnje in iz svoje nesreče in nesreče svojih bližnjih je črpal gradivo za svoje povesti. „O chleb“ je napisal pod vplivom večkratnega stradanja. Povest „Bez pracy“, „Ubogi“, „Bolestna opowieść“ i. dr. so nastale iz solz in bridkosti, ki jih je Bielinnas videl kroginkrog. V zadnjih mesecih svojega življenja je nabiral gradivo za večjo povest „Przed świtem“.

○1860

Položaj ogrskih Rusinov. Slovanski listi redkokdaj poročajo o ogrskih Rusinih, bržkone zato, ker mislijo, da so ogrski Rusini, katerih se šteje blizu en milijon, že za Slovanstvo izgubljeni. Moloh mažarizacije je že zares pogoltnil velik del tega naroda in mažarizacija napreduje čimdalje bolj. Vzrok temu je, da se v zadnjih desetletjih ničesar ni storilo, da bi se zdobil mažarski jarem in da bi ljudstvo sprejelo izobrazbo drugih svojih bratov v Galiciji in Bukovini. Ob času absolutizma, ko je bil med ogrskimi Rusini gubernator ruski rodoljub Dobrjanski, skrbelo se je za tlačeno rusinsko ljudstvo in zdelo se je, da so se dosegli nekateri uspehi. Ali s padcem absolutizma so propadli ti uspehi. Edino ognjišče rusinske kulture na Ogrskem, gimnazija v Užhorodu, se je izdala državi. Šole v rusinskih krajih na Ogrskem so bile namreč do zadnjega časa verske in so jih vzdržavale občine; njih učni jezik je bil rusinski. Sedaj je vlada šole izpremenila v državne in učni jezik je seveda mažarski. Učni jezik v duhovnem semenišču je tudi mažarski, rusinski učiteljski ni, in zato vlada pošilja samo